

Metodreflektion

– Exemplet Erskine

Magnus Rönn

Temat för denna artikel är metoder i användning. Skälet är enkelt. Metoder är till för att praktiseras. Det är i användningen som metodernas styrka och svagheter blir tydliga. Användningen ger erfarenheter, kunskaper som behövs för att utveckla ett kritiskt tänkande i metodfrågor. I artikeln är det tre praktiska metoder för datainsamling, analys och tolkning av arkitektur som ligger till grund för mina reflektioner. De källor som data hämtats från är:

- arkivstudier
- litteraturgenomgång
- observation via studiebesök

Jag har använt metoderna i en undersökning av Ralph Erskine som industriarkitekt. Att göra metodreflektioner i efterhand ser jag som en viktig form av erfarenhetsåterföring, en redovisning av forskningserfarenheter som i detta fall avser arkitekturens kunskapsfält. Det borde ske oftare. När en undersökning planeras är det lämpligt att inledningsvis reflektera över vari problemet egentligen består. Ett gott råd som Göran Wallén ger i sin bok om vetenskapsteori och forskningsmetodik (Wallén 1993, s 42). Grunden

till detta råd är givetvis att forskarens problemuppfattning styr såväl valet av objekt för undersökningen som nyckelbegrepp, teoriansatser och metoder för datainsamling. *Problem* i vetenskaplig mening betyder inte att något är svårt eller besvärligt, utan att det finns ett objekt som forskaren söker kunskap om och som bör definieras så klart som möjligt. Detta för att lättare nå målet för planerad undersökning. Problem är således uttryck för ett genuint kunskapsintresse och kunskapsobjektet är det fenomen – problemområde eller företeelse – mot vilka forskaren vänder sitt intresse för kunskap. Genom att rikta en serie frågor till sitt objekt kan forskaren efterhand precisera sin problemuppfattning. Ju mer man lär sig om sitt kunskapsobjekt desto lättare är det att klargöra undersökningens problematik, formulera meningsfulla frågor och välja effektiva metoder för datainsamling och tolkning av material.

I denna artikel är det metoder som använts i undersökningen av Erskines industrihus som utgör kunskapsobjekt och grund för mina reflektioner. Det är en infallsvinkel som väcker frågor som: Hur fungerade metoderna? Vilken typ av kunskap utvecklades med stöd av de tillvägagångssätt som användes för datainsamling? Vad lärde jag mej? Vilka erfa-

renheter från metodanvändningen har ett vidare intresse? De metoder som tillämpades i undersökningen av Erskine som industriarkitekt var alla i någon mening praktiska tillvägagångssätt. Det förekom ingen metodutveckling. Spännande blir det därför först om jag börjar reflektera över min egen metodanvändning. Särskilt intressant är relationen metod ↔ kunskap dvs hur insamlade data, tolkningen av material och kunskapsutvecklingen i en undersökning förhåller sig till praktiserade metoder. Frågan handlar om vilket slag av reflektioner olika metoder främjar respektive försvårar. Så t ex är observation via studiebesök en värdefull metod först när byggprojekten blir utförda som fysiska gestalter i miljön. För idéprojekt som inte lämnat ritbordet är det ritningar, skisser och beskrivningar som är material och bas för analys.

Erskines betydelse som industriarkitekt visar sig i både ritningar och befintliga produktionsmiljöer. Industribyggnader är kunskapskällor åtkomliga genom studiebesök. Produktionsmiljöns idéinnehåll finns i gestaltningen. Utmaningen består i att tolka Erskines industriarkitektur och avläsa tecken i miljön. Den som tvivlar på mina arkitekturomdömen kan pröva dem mot egna iakttagelser på platsen och genom granskning av ritningar, skisser och fotografier. De metoder som används för kunskapsutveckling kan också utnyttjas för kunskapskontroll.

Att se Erskines arkitektur med egna ögon var en viktig kunskapsprincip för mig i undersökningen. Därför studiebesök. Det finns uppgifter som kräver närvaro av en mänsklig kropp med öppna sinnen och ett tränat öga. Sådan kunskap är bara möjlig att få fram genom observation och studiebesök. Att se byggnadsverk på platsen gör det lättare för besökaren att fälla träffsäkra arkitekturomdömen och formulera arkitekturupplevelser utifrån närhet till kunskapskällan. Ett uppdrag som blivit förverkligat som fysisk miljö kan berätta om idéströmningar i den samtida gestaltningen av byggnaden, och om besöket på platsen görs långt senare, hur investeringen i arkitektur blivit förvaltat av fastighetsägaren. Studiebesök är således en användbar metod också för den som söker kunskap om långsiktiga värden hos byggelsen.

Arkitektur har en avsiktsbestämd historia att berätta. Den fysiska gestalten är länkad till en bärande idé. Byggnader är uppförda med målsättningar och miljön är laddad med varierande betydelser. Det är tolkningen av dessa intryck

som ger arkitekten mening. Arkitektur utan värde är platt. Tolkningen är ett sätt att ge uttryck för arkitektens betydelse och byggnadernas ofta svårtydbara tecken på kvalitet.

Kort om Erskine

Ralph Erskine föddes 1914 i London. Det var som nybliven arkitekt Erskine lämnade England 1939 för att studera funktionalismen i Sverige. Erskine ritade mycket. Redan vid 40 års ålder, hade han utfört 30 projekt. Den goda tillgången på uppdrag efter andra världskriget gjorde att Erskine fick möjlighet att pröva sig fram i sina projekt och det var med denna kunskap som grund som han utvecklade ett personligt formspråk. Tidigt vann Erskines arkitektur internationell ryktbarhet. Industriuppdragen fick han genom Evert Lindberg, som var konstruktör med en egen firma. Samarbetet dem emellan resulterade i flera uppmärksammade industriprojekt. Lindberg lärde Erskine hur man ordnar tillstånd och drar ner på kostnader. Det gällde att skaffa sig fördelaktiga anbud inför kommande krav på besparingar.

Erskine har skrivit få egna texter om arkitektur. Han ”talar” i stället genom sina skisser och byggnadsverk. Detta sätt att samtala med omgivningen lämnar fältet öppet för olika tolkningsförsök. Formspråket har en mångtydig karaktär. Bakom Erskines professionella verksamhet och hans sätt att forma sitt privata liv, anar Karin Winter en övertygelse om att en omsorgsfullt utformad livsmiljö ger ett bättre samhälle med lyckligare människor (Utställningen Ralph Erskine 1998, s 4). Denna mycket romantiska tolkning gör Winter sedan hon för Arkitekturmuseets räkning gjort en utställning om Erskine och hans arkitektur. Det är en tolkning som grundar sig på att Erskine i utställningen säger sig se arkitektens uppgift som att på ett poetiskt och ärligt sätt tillgodose mänskliga behov och ge uttryck för drömmar om en rättvisare värld.

De första industriuppdragen fick Erskine 1946–47 av Stora Kopparfors AB och Hästens Sängar. Stora Kopparfors bad Erskine att rita arbetarbostäder i Gästrike-Hammarby. Detta uppdrag fortsatte med fabriksbyggnader i samhället. Därefter följde en serie industriprojekt under 1950-talet som avslutades 1960–67 med ett bageri åt Pågens i Malmö. Det är under denna period som Erskine framträder som industriarkitekt. Industriprojekten är uppförda på typiska arbetsområden, och detta trots Erskines starka vilja att skapa funktionsintegrerade livsmiljöer. Också för Erskine har det

varit svårt att motstå modernismens krav på funktionsseparering och blanda arbete, service och boende. På 1960-talet upphör, som ett tidens tecken, beställningarna från industrin. Folkhemmet tar slut. I stället börjar kontorsprojekten inta en framträdande roll bland Erskines uppdrag. Ett nytt samhälle växer fram. Exempel på denna utveckling är uppdragen för Stockholms Universitet 1971–81, terminal och kontor 1984 för SJ vid centralstationen i Stockholm, kontorshöghus 1986 för Skanska vid Lilla Bommen i Göteborg och nytt kontorshus 1987 i London.

Erfarenheter från litteraturgenomgången

Studien om Erskine som industriarkitekt inleddes med en litteraturgenomgång. Först gick jag igenom de hyllor i arkitekturbiblioteket som reserverats för ämnet *industriarkitektur*. Det visade sig att några av Erskines industriprojekt från 1950-talet fanns representerade i internationella standardverk. Det var en period i industriutvecklingen som arkitektkåren tog aktiv del i genom att det fanns beställare av produktionsanläggningar med både konstnärliga och sociala ambitioner.

Ralph Erskines liv har behandlats i biografier av Peter Collymore och Mats Egelius, vackert illustrerade böcker med skisser, ritningar och färgfoton. Collymores bok heter *The Architecture of Ralph Erskine* och är från 1984. En reviderad upplaga gavs ut 1994. Egelius bok heter *Ralph Erskine, arkitekt* och är från 1988 med en engelskspråkig version från 1990. I båda dessa biografier är det Erskines sammanlagda produktion som står i centrum, inte hans kontors- och industribyggnader.

Jag tror inte att författarna varit på platsen och följt upp alla de byggnader som redovisas i böckerna. Det är min notering efter litteraturgenomgången. Mitt tvivel kommer sig av att jag ringde till Mats Egelius för att få information om Erskines kontors- och industriprojekt. Det var svårt att lokalisera 1950-talets anläggningar utifrån hans bok. Egelius kunde dock inte lämna tillfredsställande svar på mina frågor och ge närmare besked om lokalisering. Uppenbarligen hade han själv inte besökt anläggningarna och studerat dem i full skala på platsen. Det betyder att några arkitekturomdömen i biografien i vart fall inte baserar sig på egna iakttagelser på platsen.

Det första standardverk över 1950-talets industriarkitektur med bidrag från Erskine som jag fann i arkitekturbiblioteket var *Bauten der industri* av Walter Henn från 1955. I boken

redovisas exempel på industrianläggningar från Europa och USA. Sverige representeras med sex exempel. Två har ritats av Erskine. Det är sängfabriken för Hästens i Köping och kartongfabriken i Fors för Stora Kopparberg.

Det andra standardverket med bidrag av Erskine är *Industrial architecture* av James Munce från 1960. Boken innehåller en bred genomgång av industribyggandets praktik. En historisk bakgrund följs av redovisningar över ”moderna” exempel hämtade från i första hand England, USA och Västtyskland. Dessutom finns några industribyggnader i boken från bl a Frankrike, Holland, Schweiz, Finland och Sverige. Som illustration från Sverige används ett fotografi av Erskines kartongfabrik i Fors. Den välvda fasaden i tegel framträder mot en dramatisk himmel och en solbelyst fasad. Skuggspelet på fasaden förstärker fabriksbyggnadens karaktéristiska form. Erskine har senare uttryckt sitt missnöje med att kartongfabriken i Fors för Kopparberg blivit tillbyggd på ett okänsligt sätt av en kollega.

Det tredje internationella standardverket som innehåller industriprojekt ritade av Erskine är *Industriebau* av Walter Henn från 1962. Boken presenterar internationella arbetsplatser. Boken innehåller ritningar och foton över ett stort antal industrier, främst från USA och Europa. Sverige bidrar med fem anläggningar. En av dessa är Erskines massafabrik i Gästrike-Hammarby för Stora Kopparberg, en fabriksbyggnad med fasader i gult tegel och profilerad plåt. På taket finns en stor ventilationsanläggning inklädd i en grå plåt.

Genomgången av industriarkitekturens standardverk visade att Erskine fanns representerad med tre fabriker. Dessutom fanns flera kontors- och industriprojekt redovisade i flera tidskrifter. Så ägnas t ex 1958 års majnummer av tidskriften *Architectural Association Journal* åt Erskine. Förutom bostäder, hotell och varuhus redovisas två industriprojekt. Åter är det kartongfabriken i Fors och massafabriken i Gästrike-Hammarby som redovisas. Sängfabriken i Köping för Hästens har på motsvarande sätt rönt internationellt intresse. I Sverige har fabriken varit omtalad sedan den 1950 kortfattat presenterades i tidskriften *Byggmästaren*.

Det senaste kontorsprojekt som väckt internationell uppmärksamhet är Arken, ett kontorshus i London som Erskine ritade under 1980-talet. Anläggningen finns beskriven i boken *The Atrium Comes of Age* av Rickard Saxon från 1994. Kontorshuset har blivit presenterat i flera arkitekturtidskrifter. Det är ett mycket omtalat projekt som

arkitekter vallfärdat till för att studera på plats. Kontoret är ett landmärke som ligger i en aggressiv stadsmiljö med buller och avgaser från en hårt trafikerad motorväg. Jag besökte anläggningen en kväll i oktober 1998 och jag upplevde då huset som en lysande fyr i natten. Vid entrén hade björkar planterats som en hälsning till Sverige.

Mats Egelius redovisar i sin biografi om Erskine industri- och kontorsprojekten på ett översiktligt sätt i tidsföljd. Här finns foton, bildtexter, planer och korta kommentarer till industriprojekten. Ett avsnitt behandlar Erskines samarbete med Evert Lindberg och de fabriksbyggnader som blev resultatet av deras gemensamma ansträngningar under 1950-talet. Det är delvis samma anläggningar som finns redovisade i industriarkitekturens standardverk. Fabrikena är funktionellt utformade, samtidigt som de har fått en särpräglad formgivning med speciella detaljer. Trots detta kallades Erskine 1965 för ”doktrinär funktionalist” i tidskriften *Architectural Design*.

Enligt Egelius accepterade Erskine fullt ut att hans industribyggnader skulle vara funktionella, ibland enbart ett skal för produktionen, och uppfylla höga krav på flexibilitet. Formspråket utvecklas utifrån idéer om kontrast och motsättningar. Så ställs t ex den raka produktionslinjen i kartongfabriken vid Fors mot ett plötsligt utbrott av arkitektonisk frihet. Entrépartiet vid Enequist, Home & Co har pelare med skulpturala effekter i gatufasaden. Den kemiska fabriken i Gnesta kallades av kollegorna på kontoret för ”misslyckad”. Fasaden ansågs ge ett oroligt intryck. Egelius noterar att foton på fabriken rivits ut ur arkitektkontorets välfyllda album, förmodligen av Erskine själv. Inom kontoret kallades även mindre goda skisser under en tid för ”Gnesta”.

Arkitekturkritiken i biografen tar fasta på bostadsprojekten. Efter att ha läst boken slås jag av hur lätt det är att släppa den kritiska distansen och övergå till att hylla mannen och hans verk, särskilt i de fall som undersökningen utmynnar i positiva omdömen. Jag har i denna fråga samma problem som Mats Egelius. Erskine framträder också för mig som både en god arkitekt och en spännande personlighet med ett öppet, lekfullt och odogmatiskt i förhållande till arkitekturen. Sympatiskt är vidare hans strävan efter kommunikation med brukare, hans inlevelseförmåga och hans konstnärliga gestaltning av byggnadsverk i en rationell produktionsprocess. Som en kommentar påpekade Johan Mårtelius

vid granskningen av artikeln att Erskine varit bra på marknadsföring och att han byggt upp bilden av sig själv. Ett sådant agerande ingår i yrket. Det är som arkitekt som Erskine kunnat snacka sig fram i den svenska försyntheten. Denna kommentar från Mårtelius skall inte nödvändigtvis ses som kritik utan som en karakteristik gemensam för många internationella personligheter.

Peter Collymores biografi behandlar Erskine på liknande sätt som Egelius, även om han har ett tydligare internationellt perspektiv och i högre grad refererar till projekt utanför Sverige. Ett större utrymme ägnas åt Erskines bostadsproduktion i England. 1950-talets industriprojekt redovisas kortfattat via skisser, bilder och bildtexter. I den reviderade upplagan från 1994 finns ett tillägg med projekt från 1980-talet. Här ingår sektioner och ritningar från Cityterminalen, kontorshöghuset vid Lilla Bommen i Göteborg och kontorsbyggnaden i London.

Kontorsbyggnaden i London illustrerar Collymore i sin bok med hjälp av vackra foton. Bilderna lösgör sig från arkitekturen. Fotografierna får ett eget liv som konstbilder och lämnar därigenom verklighetens miljö. Detta förhållande framträder extra tydligt i ett stämningsfullt foto över Arken. Det är kväll, mörkt ute och ljuset från fönstren lyfter fram huset på ett underbart sätt. Denna bild kan inte längre ses som en naturtrogen illustration av byggnaden. Det finns inget störande buller från motorvägen och inga avgaser. Ett förskönande skimmer lägger sig över arkitekturen. Arkitektur-fotografiet kan i denna mening sägas frigöra sig från det avbildade byggnadsverket. Det är därför som jag envisas med att alltid vilja vara på platsen för att med egna ögon se arkitekturen och bedöma dess kvalitet så som byggnadsverken framträder för mina sinnen. Det tränade ögat är ett viktigt hjälpmedel vid kvalitetsbedömningar, arkitekturanalyser och tolkningar av byggnader.

Erfarenheter från arkivstudierna

Jag påbörjade arkivstudierna 1997 hos Arkitekturmuseet i Stockholm, dit Erskines ritningar lämnats. Efter att ha valt vilka projekt som skulle undersökas, bestämde jag tid för besök. Arkitekturmuseet förvarade vid denna tid sitt ritningsarkiv i förhyrda källarlokalerna vid Garnisonen. Handlingarna låg i stora mappar. Två dagar i veckan höll arkivet öppet. Efter inskrivning fick jag hjälp med att lyfta ner mapparna på rullbord och köra dem till uppläggnings-

bord för närmare granskning. Jag fick ta på mej vita bomullshandskar. Sedan började jag försiktigt öppna mapparna med skisser, illustrationer och ritningar över kontors- och industriprojekten. Bomullshandskarna förstärkte känslan av att mapparna innehöll betydelsefulla dokument som det var viktigt att bevara åt eftervärlden. Efter att ha gått igenom mapparna över Erskines kontors- och industriprojekt är det särskilt fyra erfarenheter som jag vill framhålla:

- Dokumentationen från projekten visade sig vara ofullständig och variera i omfattning och kvalitet. Så saknades t ex genomgående bygglovhandlingar. En del mappar innehöll bara några få handlingar från genomförda kontors- och industriprojekt. Ofta var det svårt att avgöra om sparade dokument redovisade byggnader så som de blivit utförda eller om det var förslag som senare genomgått förändringar på väsentliga punkter. I denna del efterlämnade arkivstudierna en känsla av osäkerhet. Det blev nödvändigt att följa upp projekten hos byggnadsnämnder och granska beviljade bygglov, inklusive senare ändringar.
- De skisser, illustrationer och ritningar med Erskines signatur som fanns i mapparna var vanligtvis utförda i blyerts. Ett fåtal skisser hade utförts i tusch. Krita förekom någon enstaka gång. Det fanns två typer av ritningar i blyerts; skisser och bygghandlingar. Skisserna var i allmänhet utförda med mjuk blyerts i ett försök att snabbt fånga det väsentliga i arkitekturen. Linjalritningarna var produktionsinriktade och utförda med hårda stift. En konsekvens av Erskines ritningsteknik var svårigheten att på ett enkelt sätt få tydliga och bra kopior av Arkitekturmuseet. Ur kopieringssynpunkt är det mindre bra att utföra skisser och ritningar i blyerts. Det är tekniska brister för vilket Erskine knappast kan lastas.
- Erskines illustrationer bär tydliga drag av lekfullhet, ofta symboliserad som en fritt svävande luftballong. Skisserna signalerar en pojktaktig livsglädje. Den som tittar efter noga kan också finna lekfulla kommentarer i utredningsskisserna. Jag får ett intryck av att Erskine möter beställare och brukare med ett leende på läpparna. Kanske är det hans sätt att avvärja kritiker. Åtminstone fungerar det så på mig – jag blir glad av hans lekfulla kommentarer.
- Det finns ett personligt anslag i Erskines skisser och illustrationer. Byggnader och omgivning är gestaltade på ett

speciellt sätt. Efter ett tag känner man igen hans maner. Påfallande många av de skisser som sparats i mapparna ger intryck av att vara gjorda med snabba handrörelser. Det är som om Erskine snabbt försökt fästa projektidén på papper.

De ritningar och skisser som finns i arkiven är en slags arkitektoniska kvarlevor som bär på information. För att arkivmaterialet skall förmedla kunskap, måste dokumenten tolkas och sättas in i ett meningsfullt sammanhang. Det är tolkningen som förvandlar informationen i ritningar och skisser till kunskap om Erskine och hans sätt att gestalta produktionsmiljön. Tolkningen försvaras i detta fall genom att arkivmaterialet från kontors- och industriprojekten varierar kraftigt i systematik, omfattning och kvalitet. Denna erfarenhet delar jag med Ulf Jansson (Jansson 1998, s 16–17). Han gjorde samma upptäckt vid genomgången av arkivet från Jan Gezelius. Också här visade det sig att sparad material skiftade från enkla frihandsritade skisser över till linjalritade handlingar.

Arkitekturmuseets dokumentation av Erskines kontors- och industriprojekt ger ett intryck av slumpmässighet. Bristen på systematik i sparade handlingar är besvärande. Det väcker i sin tur frågor om hur gallringen gjorts på arkitektkontoret inför överlämningen av handlingar till Arkitekturmuseet. Uppenbarligen finns olika uppfattningar om vad som är värt att bevara. Redan den stora variationen i arkiverade skisser, illustrationer och ritningar tyder på att urvalet av handlingar delvis varit styrd av tillfälligheter. Det är åtminstone så problembilden framträder om man går till källorna och undersöker arkivmaterialet från kontors- och industriprojekten på plats hos Arkitekturmuseet.

Trots att arkivmaterialet lämnar mycket i övrigt att önska är det givetvis en tillgång för undersökningar av Erskine som industriarkitekt. Styrkan i efterlämnade skisser och ritningar ligger i formspråket så som det framträder för betraktarens öga. I dessa finns spår av Erskines personliga tolkning av arkitektuppdragen och hans sätt att gestalta kontors- och industribyggnader. Även i ofullständigt skick är det värdefulla skisser och ritningar som finns bevarade i mapparna hos Arkitekturmuseet. Illustrationerna har ett språk som kan tolkas på flera sätt. Arkivmaterialet kan ses som öppna berättelser om industribyggandet i Sverige.

Idéskisser från 1950 över kontor och lager för LEA-bolaget av Erskine. Det runda kontorshuset står som ett utropstecken i landskapet. Också lagerhuset med runda lanterniner på taket har i skissen fått en kropp som verkar upplyft i förhållande till marken. Förslaget känns lätt och luftigt. Det bara att beklaga att Erskine inte lyckades övertyga beställaren om skissens arkitektoniska förtjänster.

Erfarenheter från studiebesök

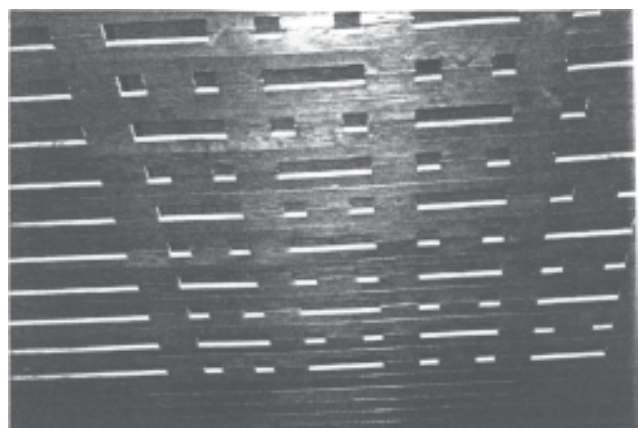
I denna avslutande metodreflektion är det studiebesök som metod som står i centrum för intresset. Ett av de projekt som ingick i undersökningen av Erskine som industriarkitekt är kontors- och lagerhuset för LEA. Byggnaden uppfördes 1950. Den ligger vid Danmarksgatan 24 inom ett arbetsområde i Uppsalas södra delar. Byggherre var LEA-bolaget, en grossist som specialiserat sig på lagerhållning av frukt och konserver. Byggnaden används fortfarande för hantering av livsmedel. Erskine ritade anläggningen i samarbete med Sören Wimmerström. Konstruktör var Lindbergs Ingenjörbyrå och entreprenör var SIAB, Stockholms Industribyggare AB.

Det var en gråkall dag i september 1996 som jag tog tåget till Uppsala för att titta på kontors- och lagerhuset. Lagerlokalerna har utformats som ett enplanslager med pallsystem och gaffeltruck för transporter. Planlösningen vilar på en enkel idé som syns i bygglovsritningarna. Tanken var att varorna skulle strömma genom byggnaden från ena kortsidan till den andra. Mellan grovlager och packningssal placerades kylrum för konserver. Ett andra kylrum för lagerhållning av frukt förlades i direkt anslutning till utlastningskajen. Som spindeln i nätet placerades lagerchefen i ett glasrum med utsikt över lastkaj, grovlager, kylrum och packsal. Dagsljus får lokalerna från lanterniner. Lunchrum, kontor och pannrum målades i olika nyanser, en för lagerbyggnader ovanlig färgsättning i syfte att bidra till en estetiskt inspirerande arbetsmiljö för personalen.

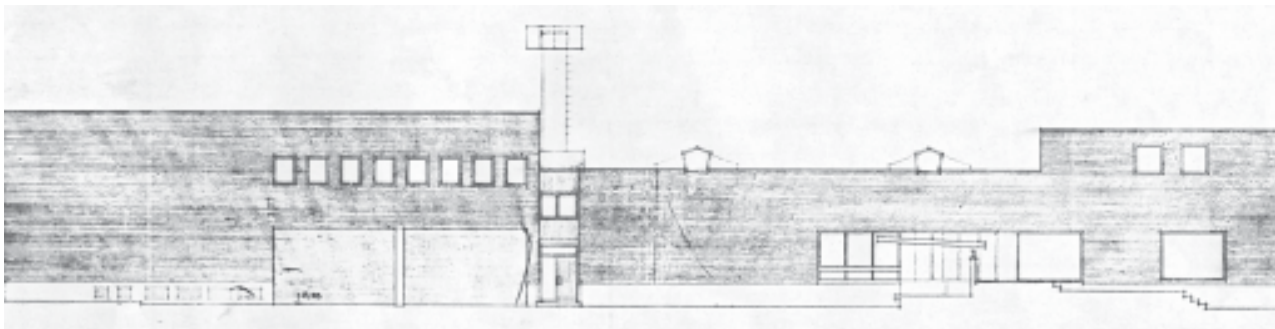
Kontorslokalerna ligger en trappa upp, ovanför lager och packsal. I trapphuset finns ett färgrikt konstverk som föreställer varornas väg från producent till konsument. Målningen är belyst genom särskilda reflektorer i trapphuset som tar in solljus. Kontorslokalerna byggdes om 1968. Rum

som tidigare haft väggar, golv och tak i olika färgnyanser målades i vitt. Innerväggar togs bort och delar av våningsplanet förvandlades till ett kontorslandskap.

Kontors- och lagerhuset är uppfört i gult tegel. Portar är målade i olika färger. Utskjutande betongribbor kring fönstren mot gatan ger liv åt fasadarkitekturen. Vid huvudentrén finns en gräsmatta med planteringar. Jag uppfattar anläggningen som exempel på en vardaglig arkitektur med några speciella detaljer. En stenlagd gång från gatan leder besökaren fram till ytterdörren vid huvudentrén som är gestaltad i tidstypiska former. Entrépartiet är vackert gestaltat med en böljande kopparplåt vid det stensatta golvet ovanför elementen. Golvet är stensatt och innertaket i entréhallen är utfört i träpanel med små öppningar. Belysningen fungerade dock inte när jag återbesökte byggnaden i oktober 1998. Idén bakom

Undertak i entré och målning i trapphus från 1997. Notera öppningarna i taket. En belysning installerades ovanför undertaket för att genom öppningarna sprida ljus i entrén.

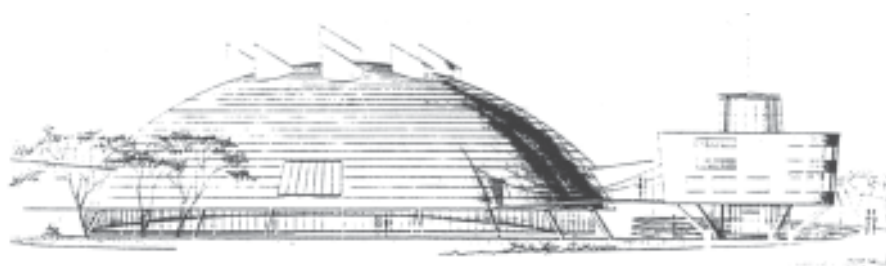

Bygglovsritning över tillbyggnad av lagerlokaler från 1964 av Fredriksen och Jedgaard AB. Konstruktionen består av betong med väggar i gult tegel. Tillbyggnaden har utifrån gestaltning, färg och material anpassats väl till Erskines formspråk.

denna gestaltning måste varit att belysningen ovanför inner-taket skulle ge en illusion av solljus eller gnistrande stjärnor på mörk himmel. Det är en tolkning av arkitekturen som omedelbart föds vid besöket, även om den enbart är min upplevelse av gestaltningen.

Anläggningen har blivit tillbyggd flera gånger under årens lopp. Bygglovsritningarna finns bevarade hos stadsbyggnadskontoret och berättar om verksamhetsförändringar. De av-fotograferade handlingarna ger ritningskopior av dålig kvalitet. Den första ändringen kom 1956 när Evert Lindbergs Ingenjörbyrå genomförde en påbyggnad. Altanen på övre plan gjordes om till kontor. Det är en väl anpassad påbyggnad som är svår att upptäcka för en oinvigd betraktare. 1963 och 1964 gjordes två stora tillbyggnader i gult tegel med lager i två plan. Arkitekter i båda fallen var Fredriksen och Jedgaard AB. De båda tillbyggnaderna har anpassats till Erskines formspråk. Jag tycker att det är en bra arkitektonisk lösning. Den bärande betongkonstruktionen består av pelardäck i två våningar. Källarväggar är utförda i betong och ytterväggar består av tegel. 1968 tillkom en ny lastkaj. Arkitekt denna gång var FJ-konsult. Det är en okänslig tillbyggnad av enklaste slag, utförd i korrugerad plåt med en stål-stomme. En dålig lösning som snarast bör rivas så att byggnaden i denna del återfår sin ursprungliga lastkaj.

Kontors- och lagerhuset kan knappast ses som en höjdpunkt i Erskines produktion. Byggnaden är intressant som exempel på en vardaglig industriarkitektur. Denna beskrivning, värdering och tolkning av miljön har vuxit fram utifrån egna iakttagelser på platsen. Metoden har resulterat i en repertoar av omdömen som har sin grund i att samtliga Erskines industriprojekt varit föremål för studiebesök. Det finns i materialet en påtaglig skillnad mellan kontors- och lagerhuset, så som det blev uppfört, och de karaktärsfulla skisser som finns bevarade hos Arkitekturmuseet från designprocessen. I ett av förslagen redovisar Erskine ett lager utformat som en kupolbyggnad med ett runt fristående kontorshus i två våningsplan. Gestaltningen påminner om en igloo. Det är en idé som Erskine senare tagit upp i Villa Engström, ett bostadshus som Erskine ritade 1955 åt chefen för en mekanisk verkstadsindustri. Bostadshuset har formen av en kupol och ligger en mil väster om Nynäshamn. Kontorslokalerna bärs i förslaget upp av betongpelare och ser ut att sväva över marken. I ett annat skissförslag testas en lagerbyggnad som får sitt dagsljus via sfäriska lanterniner. Anläggningen ger ett kraftfullt intryck och det finns anledning att beklaga att LEA-bolagets direktörer valde en vardaglig arkitektur framför de mer kreativa förslag som Erskine skissade på med fristående byggnader för kontor respektive lager.

Idéskiss från 1950 till kontor och lager för LEA-bolaget av Erskine. Lagerbyggnaden har fått en karaktäristisk form som kupol och kopplats till ett runt kontorshus som svävar fram.

Den kunskapstes som metodreflektionerna i artikeln utmynnar i kan sammanfattas som att arkivstudier, litteraturgenomgång och observationer är praktiska metoder som främjar utvecklingen av olika slag av kunskap och därigenom också bidrar till att ge en rikare bild av kunskapsobjektet. Poängen är att metoderna i den aktuella studien ger var sin utgångspunkt för tolkning av insamlat material – inte att de bekräftar samma slag av data om kunskapsobjektet. Det är rikedomerna i tolkningsmöjligheter – inte sanningskontrollen av enskilda uppgifter – som är styrkan i metodanvändningen.

Magnus Rönn, docent
KTH-A

Litteratur

- ARKITEKTUR NR 3 1984.
ARKITEKTUR NR 3 1985.
ARKITEKTUR NR 1 1993.
COLLYMORE PETER, *The Architecture of Ralph Erskine*, Academy Group LTD, London, 1994.
EGELIUS MATS, *Ralph Erskine, arkitekt*, Byggförlaget, Stockholm 1988.
ERSKINE RALPH, "Demokratisk arkitektur", *Ralph Erskine, arkitekt*, Byggförlaget och Arkitekturmuseet, Uddevalla 1988.
HENN WALTER, *Bauten der industri, band 2*, Verlag Georg D.W Callwey, München, V. Tyskland 1955.
HENN WALTER, *Industriebau, Internationale Beispiele*, Verlag Georg D.W Callwey, München, V. Tyskland 1962.
JANSSON ULF, *Vägen till verket*, Bokförlaget Daidalos, Uddevalla 1998.
MUNCH JAMES, *Industrial architecture*, F.W Dodge Corporation, USA 1960.
MÄRTELIN JOHAN, e-mail 1999-12-01.
RÖNN MAGNUS, *Arkitektonisk kvalitet*, Epsilon Press, Stockholm 1997.
RÖNN MAGNUS, *Ralph Erskine som industriarkitekt*, Svensk Byggtjänst (kommande bok).
SAXON RICHARD, *The Atrium Comes of Age*, Longman Group UK LTD, Hong Kong 1993.
WALLÉN GÖRAN, *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*, Studentlitteratur, Lund 1993.